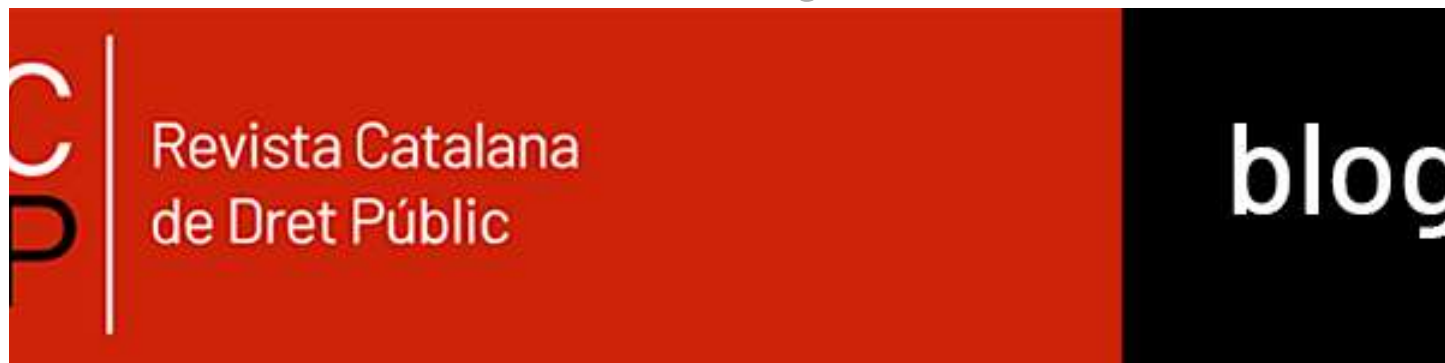

APUNT BIOGRÀFIC I OBITUARIS / GENERAL

James Buchanan o la recuperació del liberalisme clàssic – Josep Baqués

🕒 24 de gener de 2013 👤 EAPC 💬 DEIXA UN COMENTARI

James Buchanan ens ha deixat recentment. Però crec que el seu llegat seguirà viu durant molts anys. Format a la Universitat de Chicago, va crear la seva pròpia escola (anomenada de Virgínia) i va ser guardonat amb el Premi Nobel d'Economia l'any 1986. Ara bé, la seva obra té una vessant política molt rellevant, que és la que vull posar de relleu en les següents línies. Miraré de fer-ho des de certa distància, emfatitzant les seves principals aportacions, allò que el fa original i, fins i tot, allò que el distingeix de teories afins.

Quan algú s'acosta al pensament de Buchanan el primer que adverteix és que, al nostre autor, li agrada començar el raonament pel més elemental. Això, que pot semblar una obvietat, està lluny de la pràctica quotidiana, sobretot entre els hiperespecialistes de les diverses àrees i subàrees del coneixement. I la veritat és que els amants de la bona teoria ho agraïm.

Doncs bé, el més elemental és respondre a la pregunta sobre què fer perquè la vida en societat sigui viable? Tot i que Buchanan també ens anirà advertint sobre què no s'ha de pretendre. Com que parteix del més elemental, parteix de l'individu. Perquè això és el que som, en darrera instància. Buchanan se'ns presenta, doncs, com un individualista. Però no com un individualista qualsevol, sinó com un "individualista-no-idealista". Això mereix una explicació. Sobretot si a l'encapçalament he apostat per situar Buchanan en el "liberalisme clàssic", donat que els clàssics bevien de cert idealisme filosòfic.

En realitat, Buchanan va tenir sempre molt clar que un individualista idealista (o utòpic) està abocat a l'anarquisme. És a dir, a un sistema autoorganitzat de convivència social que no requereix de govern (en el sentit d'Estat). Al seu entendre, això té els seus avantatges. No essent la més petita la potenciació de la llibertat individual. És clar que també té un inconvenient, que és definitiu: la seva inviabilitat empírica. Com ell mateix va reconèixer, aquesta tensió ja està a la base de la seva obra més divulgada, *El càlcul del consens* (1962).

Per argumentar-ho recupera, ara sí, els clàssics del pensament liberal. I fins i tot pre-liberal, podria afegir pel meu compte. Ja que se serveix abundantment de la tesi bàsica del Leviatan de Hobbes per mostrar la tendència de tota societat: prescriure unes normes mínimes de comportament que han de ser seguides per tots per, d'aquesta manera, fer viable la vida en societat. Després parlarem de l'abast d'aquestes normes. Però el més bàsic és assumir que han d'existir. Perquè la llibertat de cadascú troba constantment els seus límits en la interdependència social. L'esforç que s'ha de fer rau a buscar la compatibilitat entre ambdues realitats. En el fons, doncs, Hobbes és un fidel exponent d'aquesta tesi: partim de l'estat de naturalesa i l'abandonem davant la insuportabilitat d'aquest (en altres versions, a causa de la ineficàcia o a causa de l'amoralitat d'aquest estat previ). La teoria liberal, a diferència de l'anarquista, és la teoria de la construcció (de fet, de la legitimació) de l'Estat. De "mides" es pot (i s'ha de) parlar. Però més endavant.

En aquest sentit, Buchanan vol ser un dels recuperadors de l'antiga teoria del contracte social. Es pot dir que, juntament amb John Rawls, és l'autor que més ha contribuït a posar fi a gairebé dos-cents anys de sequera d'aquesta forma de reflexionar. O d'aquest mètode. O d'aquesta metàfora. Ell sempre ho va veure així, malgrat les notòries diferències amb Rawls pel que fa als ideals de la bona vida. Així, doncs, el contracte de Buchanan és diferent. De fet, està molt més a prop de Locke que de Hobbes (o que de Rousseau). Precisament perquè és més liberal que Hobbes (i que Rousseau). Així i tot, la seva teoria té personalitat pròpia. En aquest sentit, no és equiparable a cap de les anteriors. Però comparteix amb cadascuna d'elles la impossibilitat racional i raonada de la utopia anarquista. O, el que és el mateix, la peremptòrietat de la construcció d'un Estat que garanteixi la convivència social. Ell solia dir que la intel·ligència és la capacitat per "trobar i mantenir un acord entre individus". Així de senzill.

Un cop assentat el més elemental, Buchanan va fer camí optant per la democràcia com a fórmula per construir aquest espai comú que assegurí la convivència. Per a ell, ser demòcrata, ser individualista o ser contractualista eren una i la mateixa cosa. Tot el seu plantejament es basa en el que denominava *norma procedimental mínima*, és a dir, tractar a tots per igual. La qual cosa no vol dir cedir en un altre punt, d'enorme importància descriptiva i prescriptiva. Perquè Buchanan emfatitza que tots som molt diferents. Ho som en aptituds físiques, en intel·ligència, en caràcter, en preferències, en estils de vida, en imaginació, en coratge, en simpatia... Les dues coses són compatibles. Negar la igualtat de tracte és rebaixar l'ésser humà que surt desfavorit; forçar la igualtat de resultats és negar la seva essència com a individu. Així de clar.

La democràcia es basa, doncs, en aquesta igualtat. Fins i tot la regla d'or d'"un home, un vot" es basa en aquesta presumpció. El rellevant és que es tracta d'una deriva del seu individualisme. En efecte, el que l'individualista fa, segons Buchanan, no és menysprear l'altre (contra el que alguns crítics pensen), sinó reconèixer-lo com un igual. Apareix, doncs, una mateixa dignitat, com a portador de valors. I, per això, mereixedor de respecte. Locke ja va deixar dit que les coses iguals s'han estimar de la mateixa

manera. I, si cada individu es vol molt (o, si més no, prou) a si mateix, la conclusió que se'n deriva és òbvia.

L'aposta per aquest contracte "diferent" també té la seva lletra petita. Buchanan mai va desitjar que fos exhaustiu. Només aspirava que inclogués unes regles bàsiques del joc. Les que assegurin la convivència entre éssers diferents portadors de la mateixa dignitat. Els exemples que proposa són molts. Té algú dret a portar cabellera? És clar, diu. És la seva llibertat i se li han de donar garanties perquè ningú el pugui obligar a tallar-se-la. Té algú dret a dir el que vulgui? És clar, afegeix. Però en tots dos casos recorda que viure en societat exigeix arribar a un acord sobre normes bàsiques d'higiene, d'una banda, o d'intimitat, honor i imatge, d'una altra banda. I, davant la vulneració d'aquests criteris, és factible obligar algú a tallar-se la cabellera o a cedir en la seva xerrameca. Per això, quan li preguntaven per l'altra tasca de l'Estat —pensem en la de proveir de béns públics als ciutadans— ell insistia sempre que el primer i principal bé públic és la llei. Així de contundent.

En canvi, Buchanan era molt menys partidari de l'esforç d'uns i altres (a dreta i esquerra, per entendre'ns) per imposar les seves veritats en el terreny polític. Encara ressona en el meu cap aquesta idea tan de Buchanan, segons la qual la gent havia dedicat massa esforç en definir com hauria de ser el Paradís (és a dir, la seva versió de la utopia), en lloc de dedicar el seu temps a aclarir com arribar a establir les regles mínimes del contracte social. Perquè tenim, deia, massa tendència a jugar a ser "Déu". Quan en veritat només estem tractant d'imposar com a veritat les nostres (d'altra banda legítimes) preferències personals. Vet aquí el problema.

En canvi, ell acostumava a dir que en la societat que proposava, amb una Constitució de mínims, la gent podria viure —per exemple— en comunes. En efecte. Però també podrien proliferar les ermites. Per què no? El que no es podria fer de cap de les maneres seria imposar a ningú algun d'aquests dos models (o d'altres d'intermedis). Però encara anava més enllà en la seva crítica, perquè es resistia a assumir que hi havia una mena de "Veritat" (amb majúscules) ja sigui deduïda del dret natural (això el separava de Locke, per cert) o de qualsevol construcció filosòfica moderna (això el separava de Rousseau, en la mesura que la seva voluntat general sigui més que l'aritmètica de la majoria) o de la decisió de l'autoritat (això el separava de Hobbes, com també del filòsof-rei platònic). I així, a cops de colze, Buchanan arribava a definir el que era autènticament democràtic.

Precisament, la tercera gran línia de reflexió que proposa Buchanan té a veure amb els límits que s'han de posar al poder polític. De nou, el seu liberalisme més clàssic surt a la superfície. Les alternatives típiques li semblen tan adequades com insuficients. Què dir del federalisme a nivell territorial? Què de la divisió de poders, a nivell horitzontal? Potser hauríem de tornar a pensar en subdividir l'executiu, com de vegades feien els romans? O potser en els poders intermedis, matriu — amb una mica de sort— d'una renovada aristocràcia d'esperit? Davant tot aquest desplegament de tècniques de control del poder polític, amb pesos i contrapesos, Buchanan va proposar un acord de tipus Constitucional que garantís la llibertat personal i política dels individus, respectant la seva mateixa dignitat i les seves lògiques diferències. Encara que ell, en realitat, apellava a una *revolució constitucional* permanent —una mena d'extrapolació del mètode trotskista, però aquest cop aplicat a l'ideari liberal— per tal que els individus, sempre vigilants, lluitessin per evitar que el Leviatan acabés amb la seva llibertat.

Per tant —i sobretot— Buchanan va fugir de les temptatives de construir un Estat paternalista o, fins i tot, com ell acostumava a dir, de les temptatives d'imposar (aquí el verb és important) la lògica del bon samarità. La seva mal dissimulada allèrgia a la burocràcia (l'instrument) es va projectar constantment a la seva explícita aversió al dirigisme públic (la finalitat), fins i tot quan el que estava en joc era la provisió de béns i serveis bàsics. Perquè aquest camí conduiria a la generació de nous individus dependents, creant d'aquesta manera més problemes que els que es resolen i projectant-los al futur.

Donada la suma d'aquests arguments podem apreciar que Buchanan té el seu propi nínxol en l'àmbit del que de vegades definim com a teoria liberal-conservadora. En realitat, ell era més liberal que conservador. Més aviat, era poc conservador. Tant és així que, després d'agrair a Hayek l'ofensiva llançada en obres com *La fatal arrogància*, que constitueix una demolidora crítica contra el contracte social de matriu rousseauiana, Buchanan també va deixar clar que no podia combregar amb la teoria de l'ordre espontani de l'austrobritànic. No podia perquè, en darrera instància, aquesta teoria l'abocava a abandonar el criteri racional com a fil conductor de la política. I Buchanan mai va estar disposat a pagar aquest preu per defensar els seus ideals.

Més a prop de Locke que d'Adam Smith o de Burke (a diferència de Hayek, en què aquesta relació s'inverteix), la seva crítica als principals contractualistes no li va impedir recuperar l'essència mateixa de la teoria del contracte social, en clau liberal. I, d'altra banda, la seva defensa del mercat no li va impedir criticar aquells companys d'aventures que pretenien reduir el debat polític a la irrellevància, portats per alguna mà invisible miraculosa. En aquest sentit, podem dir que ens ha deixat un autor l'obra del qual es caracteritza per una gran originalitat, fins i tot dins del pensament que podria ser inclòs dins del concepte d'una nova dreta.

Josep Baqués

Professor agregat de ciència política de la Universitat de Barcelona

🔖 JOSEP BAQUÉS

ENTRADA PRÈVIA

[Recensión de "Sistema jurídico de los bienes públicos" – Diego J. Vera Jurado](#)

ENTRADA SEGÜENT

[Les administracions en perspectiva europea – Ma. Jesús Montoro](#)

Deixa un comentari

Barcelona: Escola d'Administració Pública de Catalunya

ISSN: 2696-8916

Subscripció

[Subscripció al blog](#)

[Subscripció a la Revista Catalana de Dret Públic](#)

Enllaços de l'Escola

[Revista Catalana de Dret Públic](#)

[Revista de Llengua i Dret](#)

[Blog de la Revista de Llengua i Dret](#)

[Blog de l'Escola d'Administració Pública de Catalunya](#)

[Publicacions](#)

[Recerca](#)

[Biblioteca](#)

Informació del blog

[Consell de Redacció RCDP](#)

[Coordinació del blog](#)

[Informació i presentació d'articles \[CAT\]\[ES\]\[EN\]](#)

Categories

Selecciona la categoria

Avís legal

Per reproduir un apunt o part d'un apunt d'aquest blog cal que en mencioneu el títol original, l'autor, la font (Blog de la Revista Catalana de Dret Públic) i la llicència (**CC BY 4.0 atribució**), enllaçant l'apunt original i la llicència i indicant, si escau, quina modificació s'hi ha fet o si es tracta d'una obra derivada.

Gràcies a Wordpress.com. **de** CrestaProject.